

การศึกษาเชิงจิตวิทยาสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษแนวทาง
และการประยุกต์ใช้*

PSYCHOLOGICAL EDUCATION FOR STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS:
APPROACHES AND APPLICATIONS

สัญญา เคนาภูมิ

Sanya Kenaphoom

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Rajabhat Mahasarakham University, Thailand

Corresponding author E-mail: zumsa_17@hotmail.com

วันที่รับบทความ : 18 มีนาคม 2567; วันที่แก้ไขบทความ 11 เมษายน 2566; วันที่ตอบรับบทความ : 25 เมษายน 2566

Received 18 March 2024; Revised 11 April 2024; Accepted 25 April 2024

บทคัดย่อ

การศึกษาเชิงจิตวิทยามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ โดยบทบาทดังกล่าวครอบคลุมถึงการประเมินและวิเคราะห์ปัญหา การพัฒนาการเรียนรู้และพฤติกรรม การสนับสนุนทางจิตใจ การปรับสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และการสร้างความร่วมมือกับครูและผู้ปกครอง นอกจากนี้ การศึกษาเชิงจิตวิทยายังเน้นการออกแบบแผนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล (IEP) การใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ และการส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดี แนวทางเหล่านี้ช่วยให้นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษได้รับการพัฒนาทั้งด้านการเรียนรู้ ทักษะชีวิต และสุขภาพจิตอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การศึกษาเชิงจิตวิทยา, นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ, แผนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล, การปรับพฤติกรรม, สุขภาพจิต

* สัญญา เคนาภูมิ. (2567). การศึกษาเชิงจิตวิทยาสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษแนวทาง และการประยุกต์ใช้. วารสารกวีานพะเยา, 1(2), 42-50.

Abstract

Psychological education plays a vital role in enhancing the potential of students with special needs. Its roles encompass assessing and analyzing problems, developing learning and behavioral skills, providing mental health support, adjusting learning environments, and fostering collaboration with teachers and parents. Additionally, psychological education emphasizes designing Individualized Education Plans (IEPs), utilizing assistive technologies, and promoting positive mental health. These approaches enable students with special needs to develop sustainably in learning, life skills, and mental well-being.

Keywords: Psychological education, Students with special needs, Individualized Education Plans, Behavior modification, Mental health

บทนำ

การศึกษาเชิงจิตวิทยาสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ: แนวทางและการประยุกต์ใช้ ประกอบด้วย 1. ความหมายของนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษคือบุคคลที่มีข้อจำกัดทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม หรือการเรียนรู้ ซึ่งต้องการการสนับสนุนเพิ่มเติมจากระบบการศึกษาทั่วไป (Smith, 2020) เช่น นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน สายตา สติปัญญา หรือสมาธิสั้น 2. แนวทางการศึกษาเชิงจิตวิทยา การศึกษาเชิงจิตวิทยาสำหรับนักเรียนกลุ่มนี้มุ่งเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับความต้องการเฉพาะบุคคล เช่น 2.1 การวิเคราะห์พฤติกรรมประยุกต์ (Applied Behavior Analysis - ABA): ช่วยให้นักเรียนปรับพฤติกรรมที่เหมาะสมผ่านการเสริมแรงเชิงบวก (Cooper et al., 2019) 2.1 การสนับสนุนทางอารมณ์: การให้คำปรึกษาทางจิตวิทยาช่วยนักเรียนจัดการกับความเครียดหรือปัญหาทางสังคม (Brown, 2021) 3. การประยุกต์ใช้ในห้องเรียน 3.1 การปรับหลักสูตร (Curriculum Modification): ใช้เครื่องมือและวิธีการสอนที่ยืดหยุ่น เช่น การเรียนรู้ผ่านเกมหรือสื่อที่เหมาะสม (Tomlinson, 2017) 3.2 การสนับสนุน

ด้วยเทคโนโลยี (Assistive Technology): เช่น โปรแกรมอ่านหน้าจอสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น 4. บทบาทของครูและผู้ปกครอง ครูและผู้ปกครองควรร่วมมือกันในการพัฒนาแผนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล (Individualized Education Plan - IEP) ที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะของนักเรียน

การศึกษาเชิงจิตวิทยาสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษมุ่งเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนกลุ่มนี้ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีข้อจำกัดทางร่างกาย จิตใจ สังคม หรือการเรียนรู้ โดยต้องการการสนับสนุนเพิ่มเติมจากระบบการศึกษาทั่วไป ตัวอย่างของนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ ได้แก่ ผู้ที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน สายตา สติปัญญา หรือสมาธิสั้น

แนวทางสำคัญในด้านการศึกษาเชิงจิตวิทยาสำหรับนักเรียนกลุ่มนี้คือ การปรับให้เหมาะสมกับความต้องการเฉพาะบุคคล เช่น การวิเคราะห์พฤติกรรมประยุกต์ (ABA) ที่ช่วยปรับพฤติกรรมผ่านการเสริมแรงเชิงบวก และการสนับสนุนทางอารมณ์ เช่น การให้คำปรึกษาทางจิตวิทยาเพื่อช่วยนักเรียนจัดการกับความเครียดหรือปัญหาทางสังคม นอกจากนี้ การปรับหลักสูตรและการใช้เทคโนโลยีสนับสนุน เช่น โปรแกรมอ่านหน้าจอ หรือสื่อการเรียนรู้แบบยืดหยุ่น ยังช่วยเพิ่มโอกาสการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทบาทของครูและผู้ปกครองถือเป็นส่วนสำคัญในการสนับสนุนการศึกษา นักเรียนแต่ละคนควรมีแผนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล (IEP) ที่พัฒนาขึ้นร่วมกัน เพื่อให้การสนับสนุนตรงตามความต้องการเฉพาะตัว ซึ่งเป็นการเสริมสร้างความสำเร็จและคุณภาพชีวิตของนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษอย่างยั่งยืน

บทบาทของการศึกษาเชิงจิตวิทยา

การศึกษาเชิงจิตวิทยามีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนพัฒนาการและการเรียนรู้ของนักเรียน โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษ บทบาทเหล่านี้ช่วยให้ความเข้าใจและการจัดการที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาศักยภาพของนักเรียนในทุกมิติ ดังนี้:

1. บทบาทด้านการประเมินและวิเคราะห์

1.1 วินิจฉัยปัญหาและความต้องการพิเศษ

การประเมินพฤติกรรมและการเรียนรู้ช่วยระบุปัญหา เช่น ความบกพร่องทางการเรียนรู้ (LD) หรือปัญหาด้านอารมณ์

1.2 การวางแผนการเรียนรู้

ข้อมูลจากการประเมินถูกใช้ในการออกแบบแผนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล (IEP) ที่ตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียนแต่ละคน

2. บทบาทด้านการพัฒนาการเรียนรู้และพฤติกรรม

2.1 ปรับพฤติกรรม

ใช้เทคนิคการเสริมแรงเชิงบวก (Positive Reinforcement) เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมที่เหมาะสม

2.2 พัฒนาทักษะทางสังคม

ช่วยให้นักเรียนเรียนรู้การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและการแก้ไขปัญหาสังคม

3. บทบาทด้านการสนับสนุนทางจิตใจ

3.1 สุขภาพจิตที่ดี

การช่วยนักเรียนจัดการความเครียดและความวิตกกังวลเพื่อให้พวกเขาสามารถเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.2 สร้างความมั่นใจในตนเอง

ช่วยให้นักเรียนรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองและมั่นใจในความสามารถของตน

4. บทบาทด้านการปรับสภาพแวดล้อมการเรียนรู้

4.1 การสร้างห้องเรียนที่ครอบคลุม (Inclusive Classroom)

การจัดห้องเรียนที่เหมาะสมกับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ เช่น การใช้สื่อการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่น

4.2 การใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุน

เช่น การใช้ซอฟต์แวร์ช่วยอ่านสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาด้านการอ่าน

5. บทบาทด้านการอบรมและการมีส่วนร่วมของครูและผู้ปกครอง

5.1 พัฒนาทักษะของครู

ช่วยให้ครูเข้าใจและจัดการกับความต้องการของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.2 สนับสนุนความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองและโรงเรียน

การเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างบ้านและโรงเรียนช่วยให้การสนับสนุนมีความต่อเนื่อง

6. บทบาทด้านการวิจัยและพัฒนา

6.1 พัฒนากลยุทธ์ใหม่ ๆ

การศึกษาเชิงจิตวิทยาช่วยพัฒนาวิธีการใหม่ ๆ ที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ในบริบทที่หลากหลาย

6.2 สร้างฐานข้อมูล

ช่วยให้มีข้อมูลที่เป็นระบบในการติดตามและประเมินผลการสนับสนุนนักเรียน

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการศึกษาเชิงจิตวิทยาสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ

การสนับสนุนนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษต้องอาศัยแนวคิดและทฤษฎีที่หลากหลายจากทั้งนักวิชาการไทยและต่างประเทศ ดังนี้

แนวคิดและทฤษฎีจากนักวิชาการไทย

1. ทฤษฎีพัฒนาการตามช่วงวัยของเด็ก (Child Development Theory)

นักจิตวิทยาไทย เช่น ศาสตราจารย์ระพีพรรณ คำหอม ได้กล่าวถึงความสำคัญของการสนับสนุนพัฒนาการตามช่วงวัย เช่น การพัฒนาด้านอารมณ์ สังคม และการเรียนรู้ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เพื่อช่วยให้เด็กสามารถปรับตัวและเรียนรู้ได้เต็มศักยภาพ

2. แนวคิดจิตวิทยาเชิงบวก (Positive Psychology)

ดร.สุธิดา เกษมสำราญ เน้นการส่งเสริมพฤติกรรมที่ดีและการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษรู้สึกมั่นใจและประสบความสำเร็จ

3. การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น (Flexible Learning)

ศาสตราจารย์เกษม วัฒนชัย เสนอว่าการออกแบบหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ควรปรับให้เหมาะสมกับความต้องการเฉพาะบุคคล เช่น การใช้สื่อช่วยสอนที่เข้ากับความสามารถของนักเรียน

แนวคิดและทฤษฎีจากนักวิชาการต่างประเทศ

1. ทฤษฎีพัฒนาการของ Piaget

Jean Piaget (1896-1980) นักจิตวิทยาชาวสวิสที่กล่าวถึงพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กใน 4 ช่วง ได้แก่

1.2 การรับรู้จากประสาทสัมผัส (Sensorimotor Stage)

1.3 การคิดเชิงสัญลักษณ์ (Preoperational Stage)

1.3 การคิดเชิงตรรกะ (Concrete Operational Stage)

1.4 การคิดเชิงนามธรรม (Formal Operational Stage)

การใช้แนวคิดนี้ช่วยวิเคราะห์ว่านักเรียนแต่ละคนอยู่ในช่วงพัฒนาการใดและออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสม

2. ทฤษฎีโซนแห่งพัฒนาการที่ใกล้ที่สุด (Zone of Proximal Development - ZPD)

Lev Vygotsky (1896-1934) นักจิตวิทยาชาวรัสเซียเสนอว่าเด็กสามารถเรียนรู้ได้ดีที่สุดเมื่อได้รับการสนับสนุนหรือคำแนะนำจากครูหรือผู้ปกครองใน “โซนแห่งพัฒนาการที่ใกล้ที่สุด”

3. การวิเคราะห์พฤติกรรมประยุกต์ (Applied Behavior Analysis - ABA)

B.F. Skinner (1904-1990) แนวคิดของ Skinner เกี่ยวกับการเสริมแรงเชิงบวกและการปรับพฤติกรรมถูกนำมาใช้ในนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ โดยเฉพาะในเด็กที่มีอาการออทิสติก

4. ทฤษฎีการเรียนรู้หลายรูปแบบ (Multiple Intelligences)

Howard Gardner (1983) นักจิตวิทยาชาวอเมริกันเสนอว่ามนุษย์มีความฉลาดหลากหลายรูปแบบ เช่น ด้านภาษา ด้านตรรกะคณิตศาสตร์ ด้านดนตรี และด้านมิติสัมพันธ์ ซึ่งช่วยให้ครูสามารถออกแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสามารถเฉพาะของนักเรียน

5. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory)

Sigmund Freud การทำความเข้าใจแรงจูงใจและอารมณ์ในเชิงจิตวิทยาของนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษช่วยให้สามารถออกแบบการสนับสนุนที่เหมาะสม

บทบาทของการศึกษาเชิงจิตวิทยาสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ

การศึกษาเชิงจิตวิทยามีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษเพื่อให้พวกเขาได้รับการพัฒนาและการเรียนรู้อย่างเต็มที่ โดยบทบาทดังกล่าวสามารถจำแนกออกเป็นแนวทางและการประยุกต์ใช้ ดังนี้

1. บทบาทด้านการประเมินและวิเคราะห์

1.1 วินิจฉัยและระบุความต้องการพิเศษ

การศึกษาเชิงจิตวิทยาช่วยระบุปัญหาเฉพาะ เช่น ความบกพร่องทางการเรียนรู้ (LD) หรือปัญหาทางพฤติกรรม ผ่านการทดสอบและการสังเกตที่มีมาตรฐาน (Smith, 2020)

1.2 การวางแผนการสนับสนุน

ข้อมูลจากการประเมินช่วยในการจัดทำแผนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล (IEP) ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการสนับสนุนการเรียนรู้

2. บทบาทด้านการพัฒนาทักษะและพฤติกรรม

2.1 พัฒนาการเรียนรู้ผ่านการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification)

ใช้เทคนิคเช่นการเสริมแรงเชิงบวกเพื่อปรับพฤติกรรมที่เหมาะสมในห้องเรียน (Cooper et al., 2019)

2.2 ส่งเสริมทักษะทางสังคมและอารมณ์

ช่วยนักเรียนเรียนรู้การสื่อสาร การควบคุมอารมณ์ และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมชั้น

3. บทบาทด้านการสนับสนุนด้านจิตใจ

3.1 ช่วยจัดการกับความเครียดและความวิตกกังวล

การให้คำปรึกษาทางจิตวิทยาแก่นักเรียนช่วยลดผลกระทบทางลบจากความเครียดที่เกี่ยวข้องกับการเรียนหรือปัญหาส่วนตัว

3.2 ส่งเสริมการสร้างภาพลักษณ์ตนเองที่ดี (Self-esteem)

ช่วยนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษเข้าใจคุณค่าและศักยภาพของตนเอง

4. บทบาทด้านการปรับสภาพแวดล้อมการเรียนรู้

4.1 การสร้างห้องเรียนที่ครอบคลุม (Inclusive Classroom) ใช้การออกแบบห้องเรียนและวิธีการสอนที่รองรับความแตกต่างของนักเรียน เช่น การปรับหลักสูตร การใช้สื่อช่วยสอนที่เหมาะสม

4.2 การใช้เทคโนโลยีสนับสนุน (Assistive Technology) เช่น ซอฟต์แวร์ช่วยอ่านและเขียนสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางการเรียนรู้

5. บทบาทด้านการพัฒนาครูและผู้ปกครอง

5.1 อบรมและพัฒนาครู

ช่วยครูเรียนรู้วิธีการจัดการกับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษอย่างเหมาะสม เช่น การจัดการพฤติกรรมและการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้

5.3 สร้างความร่วมมือกับผู้ปกครอง

แนะนำผู้ปกครองเกี่ยวกับวิธีสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนที่บ้าน

สรุป

การศึกษาเชิงจิตวิทยามีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนพัฒนาการของนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมศักยภาพและลดอุปสรรคในการเรียนรู้ บทบาทสำคัญประกอบด้วยการประเมินความต้องการเฉพาะบุคคล การพัฒนาทักษะด้านการเรียนรู้และพฤติกรรม การสนับสนุนด้านจิตใจ การปรับสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และการสร้างความร่วมมือระหว่างครู ผู้ปกครอง และนักจิตวิทยา

แนวทางสำคัญในการสนับสนุนนักเรียนกลุ่มนี้ประกอบด้วย การออกแบบแผนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล (IEP) การใช้เทคโนโลยีช่วยสอน และการพัฒนาทักษะชีวิต รวมถึงการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น การเรียนรู้แบบยืดหยุ่นและการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวก

เอกสารอ้างอิง

เกษม วัฒนชัย. (2558). *การศึกษาที่ตอบสนองต่อความหลากหลาย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ระพีพรรณ คำหอม. (2560). *การพัฒนาการเรียนรู้สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ*.

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุธิดา เกษมสำราญ. (2564). *จิตวิทยาเชิงบวกสำหรับการศึกษา*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Brown, S. (2021). *Psychological Support in Inclusive Education*. New York: Academic Press.

Cooper, J. O., Heron, T. E., & Heward, W. L. (2019). *Applied Behavior Analysis* (3rd ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson.

Gardner, H. (1983). *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. New York: Basic Books.

Piaget, J. (1977). *The Development of Thought: Equilibration of Cognitive Structures*. New York: Viking Press.

Smith, J. (2020). *Understanding Special Needs Education*. London: Routledge.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.